

3 LABA VESELĪBA UN LABKLĀJĪBA



Latvija – vai zaļā zeme? Un vai no tā iegūstam labu veselību?

Ir ļoti svarīgi, lai lietojot dažādus terminus, mēs saprastu viens otru - par ko ir stāsts. Ja mums būtu jādefinē tik bieži lietotie vārdi kā mīlestība vai laime, arī tad definīcijas un asociācijas katram būtu atšķirīgas. Vēl sarežģītāk ir ar jauniem terminiem, kas mūsu sarunvalodā ienāk no dažādām zinātnes nozarēm un svešvalodām. Tāpēc, lai vairotu sabiedrības izpratni par nozīmīgiem ilgtermiņa un vides saglabāšanas jautājumiem, piedāvājam aktuālāko terminu skaidrojumu "vieglajā valodā".

Tēmas izvērsums un dati

Vai Latvija ir zaļa valsts? Par to spraigi diskutē zinātnieki, politiķi un vides aktīvisti. Taisnība ir gan tiem, kuri piekrīt, ka Latvija ir viena no zaļākajām valstīm pasaulē, gan arī tiem, kas zvina trauksmes zvanus par dažādām nebūšanām vides jomā. Kādus argumentus var izmantot abas puses?

Pēdējā publicētajā Jēlas un Kolumbijas (ASV) universitāšu veidotā vides veiktspējas indeksā (angliski – Environmental performance index) 2022. gadā Latvija 180 valstu vidū ierindojas 15. vietā. Tas ir lieliski, taču 2012. gadā šajā pašā indeksā Latvija bija godpilnajā 2. vietā. Labais starptautiskais salīdzinājums bija tik iedvesmojošs, ka toreizējā Nacionālā attīstības plāna vadmotīvs kļuva: "Latvija 2020. gadā - zaļākā valsts pasaulē". Diemžēl 2020. gadā šajā indeksā mēs bijām tikai 36. vietā.

Latvija var pretendēt būt viena no zaļākajām arī tāpēc, ka apmēram pusi mūsu teritorijas sedz mežu platības. Gandrīz no jebkuras pilsētas cilvēkiem ir iespēja nokļūt mežā salīdzinoši īsā laikā, atšķirībā no daudzām citām pasaules valstīm. Ja Latvijā nedzīvotu cilvēki, teju 96% tās iekšzemes teritorijas būtu klāta ar mežu. Tautsaimniecības vēstures pētnieki ir noskaidrojuši, ka pirms 90 gadiem mežu platības Latvijā bija gandrīz divreiz mazākas - 1747 tūkstoši ha.

	1994	1994	1994	1994
Meža platība (tūkst. ha)	2820	2923	3242	3305
Meža platība % no teritorijas	43,7%	45,3%	50,2%	51,2%

Avots: CSP datu bāzes

Bioloģiskajā lauksaimniecībā izmantotās zemes īpatsvars no kopējās lauksaimniecībā izmantojamās zemes Latvijā un ES

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Latvija	12,29	13,42	13,92	14,47	14,79	14,79
ES - 27	6,56	7,09	7,47	7,99	8,47	9,10

Avots: Eurostat

Savukārt tie, kuri ceļ trauksmi par Latvijas vides problēmām, norāda gan uz strauji augošo kailcirsu apjomu Latvijas mežos, problēmām atkritumu apsaimniekošanā, bioloģiskās daudzveidības samazināšanos. 2023. gadā noslēgusies apjomīgākā dabas vērtību inventarizācija valsts vēsturē un tās rezultātā uzzinām, ka Latvijā tikai 10 % mežu ir bioloģiski vērtīgi, būtiski ietekmēti ir 2/3 saldūdens biotopi, strauji izzūd dabiskie zālāji. Ja pirms simts gadiem vērtīgo zālāju platības aizņēma trešo daļu valsts teritorijas, tad mūsdienās - vairs tikai 0,9%¹.

Un kā ir ar mūsu veselības rādītājiem? Latvijas iedzīvotājiem ir gan isāks paredzamais mūža ilgums, gan izplatītāka aptaukošanās, arī neveselīgāki uztura paradumi, kaitīgi ieradumi un zema fiziskā aktivitāte nekā vidēji Eiropas Savienībā. Jaundzimušo vidējais paredzamais mūža ilgums 2022. gadā Latvijā bija 74,8 gadi, kas ir par sešiem gadiem mazāk nekā ES vidējais rādītājs un otrs zemākais rādītājs ES². Mūsu neveselīgais dzīvesveids un mazkustīgums atspoguļojas arī aptaukošanās statistikā, pie tam arī tendence ir nelabvēlīga.

Aptaukojušos īpatsvars %	2014	2019
Latvija	15,0	16,1
ES - 27	20,8	22,4

Avots: Eurostat

Vairāk nekā divas piektdaļas (43 %) no visiem nāves gadījumiem Latvijā 2019. gadā varētu būt saistīti ar dzīvesveida un vides riska faktoriem, kas ievērojami pārsniedz ES vidējo rādītāju (39 %). Dzīvesveida riska faktori ietver uztura paradumu izraisītus riskus, tabakas smēķēšanu, alkohola lietošanu un zemu fizisko aktivitāti³.

Padomāsim kā mēs varētu uzlabot visas sabiedrības veselību un labklājību izmantojot lieliskās priekšrocības, ko mums dod daba! Un izmantojot, nedrīkstam aizmirst saglabāt to nākamajām paaudzēm ne sliktākā stāvoklī kā esam to saņēmuši.

Secinājumi

Mums ir dotas lielas dabas bagātības, pie tam tādas, kuras var atjaunoties. Ja ar pienācīgu rūpību un ilgtspējīgi izmantojam šos resursus, tie nekad neizsīks. Sliktākās situācijās ir valstis, kuras ir atkarīgas no savu neatjaunojamo resursu ieguves, kuri tiek izsmelti.

Pat ja nevaram pilnībā ietekmēt savu veselību, tomēr liela atbildība par mūsu veselības stāvokli ir jāuzņemas pašiem - par pārtiku ko un cik patērējam, par to, cik daudz kustamies un ejam dabā, vai spējam nepakļauties dažādām atkarībām. Mums ir vairāk jānovērtē tas, kas dots un jāuzņemas lielāka atbildība pašiem.

¹Dabas aizsardzības pārvalde, Dabas skaitīšanas dati

²OECD/European Observatory on Health Systems and Policies (2024), Latvija: Valsts veselības pārskats 2023, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/20fcda00-lv>

³Tur pat